

РОЛЬ ЕПІСТЕМІЧНИХ СПІЛЬНОТ В ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджується феномен епістемічних спільнот – особливої форми інтелектуальної участі громадян в управлінні суспільними процесами. Визначаються характер і методи впливу наукової еліти на політичні, економічні та соціальні програми. Автор розкриває історію становлення ідеї епістемічних груп, виокремлює специфіку їх діяльності.

Ключові слова: епістемічні спільноти, мережеві структури, еліта знань, когнітивні актори, незалежна експертно-аналітична підтримка.

В статье исследовано феномен эпистемических сообществ – особой формы интеллектуального участия граждан в управлении общественными процессами. Определяются характер и методы воздействия научной элиты на политические, экономические и социальные программы. Автор раскрывает историю становления идеи эпистемических групп, выделяет специфику их деятельности.

193

Ключевые слова: эпистемические сообщества, сетевые структуры, элита знаний, когнитивные акторы, независимая экспертно-аналитическая поддержка.

Epistemic communities are the networks of highly competent researchers, who share a common set of norms and beliefs and who claim to influence upon state policy. They have recently become an important social and scientific issue. The following article describes origins, specific features and structure of epistemic communities, gives analyses of their functions and capability.

Keywords: epistemic communities, network organization, knowledge elite, cognitive actors, non-governmental political expertise.

Досягнення суспільної стабільності на засадах відкритого демократичного розвитку виступає центральним завданням для керівництва багатьох держав, запорукою плавного, планомірного і прогнозованого прогресу. Важливим індикатором успішності програм у даній сфері є рівень залучення громадян до участі у

формуванні політичного, економічного, соціального порядку денного, свобода артикуляції базових проблем та шляхів їх вирішення.

Протягом ХХ століття, із бурхливим розквітом різноманітних форм участі представників громадянського суспільства у державотворчих процесах, виникла ціла низка засобів впливу на трансформацію політики держави. Серед них переважають більш опосередковані, м'які методи: інкорпорування концептуальних програм у державну практику шляхом залучення потенціалу недержавних організацій, зміна економічних програм уряду за пропозицією транснаціональних корпорацій, завуальоване лобювання інтересів релігійних громад, меншин тощо. Характерною рисою такого впливу виступає його певна вузькість, зосередження на вирішенні конкретних, специфічних питань, важливих для конкретних груп населення. Така форма участі громадян позбавлена серйозного наукового підґрунтя, їй бракує масштабного аналізу можливих проблем, вона не здатна виявити альтернативи розвитку подій та сформулювати бачення перспектив. Більше того, на тлі глобальних зрушень, появи нових викликів і «стрибкоподібності» соціально-культурних трансформацій подібні види суспільної активності поступово втрачають свою актуальність. Розпочинається пошук альтернатив. Особливе місце серед них посідає ідея участі провідних науковців у державному управлінні. Вона отримала своє практичне втілення у вигляді функціонування так званих «епістемічних спільнот».

Важливість даної теми знайшла своє відображення у працях авторитетних вчених – Дж. Раггі, П. Хааса, Е. Адлера, Дж. Келлі та інших. Вони як представники західної політичної думки здійснили важливий внесок у висвітлення проблеми епістемічних спільнот, вивели її на якісно новий рівень аналізу. Концептуальні ж основи діяльності таких груп – когнітивні – зустрічаються у роботах всевітньо відомих філософів науки – Т. Куна та М. Фуко, які зосередилися, передусім, на фундаментальних засадах проблем генерування нового мислення.

В сучасній українській історіографії та політичній думці фактично відсутні праці, в яких би належним чином розглядалися проблеми епістемічних спільнот. Водночас, дискусійність даної проблеми, зокрема у державах із перехідною економікою і нестабільною соціальною системою, стимулювала появу низки праць російських вчених (А. Макаричева, О. Русакової, Є. Івахненка). У них автори

досліджують проблеми співробітництва держави і громадянського суспільства, ролі наукових кіл у процесах конструювання нової політичної реальності.

Мета даної статті полягає у висвітленні відносно нового соціального феномену – формуючого впливу на суспільні процеси з боку представників інтелектуальної еліти.

Загалом, кристалізація концепції «епістемічних спільнот» припадає на 60-80-ті роки ХХ століття. Саме у цей період у західній філософській та політичній думці створюється вдале підґрунтя для розвитку ідей науково обґрунтованої поведінки державних структур, раціонального вибору громадян, участі незалежних експертів у соціальних процесах тощо. Цілий ряд авторитетних мислителів активно обговорює проблеми філософії науки, виводить на якісно новий рівень аналізу такі фундаментальні концепти як «парадигма», «дискурс», «епістема».

Як відомо, Томас Кун, всесвітньо визнаний теоретик у сфері аналітичної філософії, у програмній праці «Структура наукових революцій» ставить питання «парадигми» – історично обумовленої системи поглядів, цінностей та методів трактування реальності, які поділяються членами певної групи. На його думку, саме кардинальна, «стрибокподібна» зміна парадигми, в основі якої може бути певне важливе відкриття, яке започатковує наукову революцію, котра, у свою чергу, здатна вивести суспільство на якісно новий щабель [2]. Ідеї Куна стали сенсацією у наукових колах, вплинули також і на європейських науковців. Мішель Фуко, один із найвпливовіших дослідників соціальної сфери, спробував їх розвинути далі й зосередився на проблемі «дискурсу». Згідно Фуко, дискурс (у його максимально спрощеному трактуванні) – це рафінований, науковий діалог, певний комунікативний феномен, що виступає важливим механізмом «самоідентифікації» вчених [11]. Теоретичні конструкти Куна та Фуко, а також деяких інших дослідників, були підтримані багатьма тогочасними філософами та науковцями. Дискусії із проблем пізнання, участі науки у соціальних процесах зробили пріоритетним питання «епістеми», тобто «знання», в його загально-теоретичному та конкретно-прикладному значеннях, яке також розглядається невід'ємно від існуючих історичних умов.

Звичайно, наукове знання не виступає чимось новим для філософської думки. Воно завжди було «наріжним каменем» для

провідних мислителів, центром теоретичних побудов філософів Античності, Нового часу і сучасності. Однак завдяки активному широкомасштабному обговоренню, у 60–80-ті роки ХХ століття «знання» й «епістема» перестали розглядатися виключно як метод досягнення істини і перетворилися на спосіб усвідомлення соціальної реальності. Більше того, вони отримали певну «суб'єктність», уособлення і, в результаті, знайшли своє відображення у вигляді мережевого поєднання груп вчених, філософів, експертів.

Одна з ключових праць, присвячених таким структурам, належить відомому теоретику міжнародних відносин, політологу Джону Раггі. У своїй роботі «Міжнародна реакція на технології» він вперше використав термін «епістемічні спільноти» (epistemic communities), і визначив їх в якості «сукупності ролей», які грають взаємопов'язані особистості, зібрані навколо «епістем», що впливають на конструювання їхнього світосприйняття [16, с. 570]. Стаття Дж. Раггі, розміщена в одному із найавторитетніших видань – журналі «Міжнародна організація» – відіграла надзвичайно важливу роль в «легітимізації» та інкорпоруванні ідеї «епістемічних спільнот» у тогочасну наукову практику.

Однак, незважаючи на досить високу зацікавленість у даній концепції представників академічних кіл та політичного бомонду, їй не вдалося закріпитися в науковому дискурсі та практичній площині; врешті-решт епістемічні спільноти стали предметом досліджень відносно невеликої групи дослідників (Б. Холзнер і Д. Маркс, Л. Флек, М. Полан'ї тощо).

Нове відродження теорії «епістемічних спільнот» відбулося наприкінці 80-х – початку 90-х років ХХ століття завдяки роботам Пітера Хааса. Американський політолог цілком заслужено став автором одних із найбільш цитованих праць, присвячених даному соціальному феномену. Він глибоко розвинув ідеї своїх попередників, у тому числі й Джона Раггі (що був колегою батька Хааса, відомого експерта-міжнародника Ернста Хааса), надав найбільш адекватне визначення «епістемічних спільнот», описав особливості їх становлення та діяльності. Хаас також визначив рамки їхнього впливу, зокрема, щодо захисту від екологічних забруднень [12, 13]. Окрім цього, він виокремив критерії, якими мають володіти певні форми інтелектуальної організації суспільства, щоб бути віднесеними до складу таких груп.

Отже, згідно П. Хааса, епістемічні спільноти – це мережа професіоналів, які володіють високим рівнем знань у певній сфері, визнаною компетенцією та авторитетом, а також бажанням втілити свої знання у вигляді конкретної державної програми [13, с. 3]. Таке визначення, на наш погляд, дає поштовх в зміні інтерпретації роботи науковця: так, вчені (або ж експерти) не повинні обмежуватися у своїй діяльності виключно прагненням лише до одержання нових знань. Радше, вони вже стають здатними виводити свої унікальні колективні знання на рівень реалізації суспільно важливих політичних та економічних рішень.

Невід’ємними ознаками епістемічних структур, за Хаасом, виступають такі:

1) універсальний комплекс норм та вірувань, які забезпечують ціннісно-орієнтоване обґрунтування соціальної активності членів групи;

2) спільне розуміння проблеми, яке виникає в результаті дослідження центрального комплексу питань, і яке виступає основою для поєднання певних практичних дій із бажаними результатами;

3) беззастережне прагнення до достовірності – тобто міжсуб’єктних, внутрішньо визначених критеріїв для оцінки знань;

4) колективне просування рішень – система практичних дій, необхідних для реалізації знань, кінцевим результатом якої має стати покращення життя соціуму [13 с. 3].

Епістемічні спільноти стають важливими акторами також у сучасній «економіці знань». Водночас, виникає проблема визначення фундаменту появи таких структур, основ взаємодії науковців, спроможних проводити високоякісні, прогресивні дослідження, володіти високим рівнем довіри й авторитету, а також здатними підключати певні зв’язки та навички для реалізації власних програм.

Більшість дослідників погоджується, що передумовою виникнення епістемічних груп може бути успішна діяльність так званих «невидимих коледжів („колегіумів“») – «Invisible College». Цей термін був вперше застосований до групи англійських вчених другої половини XVII століття, які сприяли створенню Лондонського королівського товариства. Це найстаріше діюче наукове товариство в світі виконує функції британської Академії наук. Але су-

часне трактування «невидимого коледжу» дещо інше: так, за визначенням Дерека де С. Прайса, одного з перших сучасних дослідників даного феномену, «невидимий коледж» являє собою «елітарні групи найвпливовіших, взаємодіючих та продуктивних науковців з географічно віддалених закладів, які обмінюються інформацією задля оцінювання та покращення стану досліджень певної сфери» [Цит. за 18, с. 153]. Іншими словами, це низка неструктурованих, неформальних зв'язків між провідними висококваліфікованими вченими, об'єднаних досягненням спільної мети дослідження або просто сферою наукових інтересів. Згідно Прайса, їх взаємодія може відбуватися в різних формах, як у вигляді участі в неформальних зібраннях, часом і на фешенебельних курортах, так і шляхом обміну неопублікованими роботами, дослідженнями, будь-якою іншою інформацією тощо.

198 — Існування таких структур у суспільстві, на нашу думку, сигналізує про здорову, конкурентоздатну атмосферу в наукових колах. Кваліфікована дискусія та вільний обмін інформацією із колегами, в тому числі й іноземними, сприяє верифікації даних, розширенню об'єктів дослідження; спілкування, не обмежене рамками офіційних конференцій та позбавлене регламентування з боку офіційних органів, зазвичай, сприяє встановленню важливих неформальних контактів. Саме такі зв'язки між науковцями, які об'єднуються з метою дослідження певної важливої наукової чи практичної проблеми, і сприяють створенню епістемічних товариств. Класичним прикладом подібної трансформації вважається Пагоушський рух як приклад неформальних міжнародних самітів найавторитетніших вчених.

Як відомо, цей рух отримав назву від першого зібрання експертів, що відбулося у канадському містечку Пагоуш в 1957 році. Воно відбулося за ініціативи А. Ейнштейна, Б. Рассела, Ф. Жоліо-Кюрі, Л. Полінга та ін. В першій конференції брали участь 22 вчених (передусім, фізиків-ядерщиків) з таких країн як США, СРСР, Австралія, Японія, Велика Британія тощо [6]. Під час зустрічі, у ході обговорення проблем розвитку та розповсюдження засобів масового знищення, було розроблене концептуальне обґрунтування заборони застосування ядерної зброї або ж, принаймні, ставлення до неї виключно як до інструменту стримування. Ці ідеї, розроблені без безпосередньої участі політиків, були згодом включені до

офіційних стратегій США та СРСР і докорінно змінили військові парадигми наддержав.

Після успіху першої конференції неформальні зустрічі вчених в рамках Пагуошського руху стали проходити регулярно; внесок науковців у справі мирного регулювання проблем безпеки отримав заслужене визнання з боку Нобелівського комітету (1995 рік).

Емануель Адлер, один із найавторитетніших фахівців у сфері міжнародних відносин, аналізуючи роль та місце Пагуошського руху в процесах «розрядки» міжнародної напруги визначив логіку важливих чинників, що впливають на діяльність епістемічних груп:

1) у стратегічних відносинах між державами певні очікування від такої взаємодії не з'являються автоматично, а формуються завдяки розумінню теорій, які пояснюють зв'язки між причинами та наслідками певного феномену;

2) у випадках, коли не існує попереднього досвіду щодо проблеми (таких, як приміром, ядерна війна) такі теорії базуються на узагальнених та абстрактних моделях;

3) науковий і технічний характер подібних теорій зумовлює їх розвиток та верифікацію у наукових колах, із подальшою передачею до політичної системи за посередництвом авторитетних академічних груп;

4) прямими або непрямыми методами держави передають одна одній зміст цих теоретичних розробок;

5) така передача знань та концептів від держави до держави дозволяє відповідальним особам із різним культурним, історичним та епістемічним досвідом, розділити спільні очікування щодо вирішення проблеми, побачити ситуацію з точки зору опонента;

6) використання наукового підходу змушує поведінку осіб, що приймають рішення, змушує їх дотримуватися епістемічних рамок;

7) міжнародне співробітництво виникає, розвивається і занепадає залежно від того, чи здійснюють або не здійснюють особи, що приймають рішення, певний раціональний вибір [7, с. 105].

Е. Адлер таким чином, наголошує на тому, що епістемічні спільноти виникають, здебільшого, у ситуаціях невизначеності, під час криз, задля вирішення питань, у яких ціна помилки може бути надзвичайно високою. Пропонуючи державним структурам шляхи подолання проблеми, вони, таким чином, стають і безпосереднім учасником політики, своєрідним «когнітивним актором».

Отже, необхідність вирішення ключових для суспільства або держави питань, разом із сприятливим інтелектуальним кліматом, закладають фундамент для появи епістемічних груп. Важливо зазначити, що їх створення відбувається не за ініціативи з боку офіційних органів, бізнес-кіл, окремих зацікавлених груп тощо. Вони, радше, створюються самостійно, горизонтально, тобто на принципах аутопоезису.

Зазначимо, що аутопоезис – самогенерація – притаманний, передусім, живим організмам, зокрема, клітинам. Його найважливішими рисами, як вказує професор Є. Івахненко, виступають такі: по-перше, автономія (що виступає відмінною від гетерономної, підпорядкованості); по-друге – інактивація, тобто виникнення імпульсу щодо початку «будівництва» в середині системи, а не ззовні; і, по-третє, ітерація – самооновлення та вдосконалення [1, с. 35]. На нашу думку, такі риси можна вільно екстраполювати і на поняття епістемічних спільнот. Сукупність даних характеристик дозволяє їм зберігати автономний статус, бути незалежними від фінансування і структурних рамок, надає можливість легко розривати віджилі та формувати нові зв'язки, долаючи внутрішні конфлікти і протиріччя, й, у підсумку, реалізовувати свою головну кінцеву мету – створення нових знань, спрямованих на покращення життя суспільства.

Окремі дослідники, приміром, Г. Кандлер, вважають, що епістемічні групи здатні успішно існувати і не ставлячи собі за мету вплив на соціум [8, с. 294]. Дійсно, вони можуть займатися виключно теоретичними та практичними науковими розробками; водночас, на нашу думку, таке використання потенціалу епістемічних груп є значною мірою обмеженим, неповним, а відтак робить їх діяльність неповноцінною.

Функції ж епістемічних спільнот можуть бути досить широкими. На думку Пітера Хааса, вони, по-перше, можуть включати у себе визначення причинно-наслідкових зв'язків певних явищ, із подальшим прогнозуванням ймовірних результатів тих чи інших кроків. По-друге, епістемічні групи виявляють і роз'яснюють складні, комплексні взаємозв'язки між різними явищами, проектують ланцюжок подій, які здатні трапитись внаслідок реалізації певних рішень або програм. По-третє, наголошує Хаас, вони можуть сприяти визначенню пріоритетів країни або її політичних сил.

Більше того, процес встановлення різноманітних зв'язків здатний, де-факто, призвести аж до повного переосмислення національних інтересів. І, по-четверте, епістемічні спільноти можуть сприяти формуванню якісно нових політичних стратегій [13, р. 16].

Таким чином, епістемічні спільноти прямо впливають на якість інформації, що циркулює в середині політичної системи, формуючи альтернативи для прийняття суспільно важливих рішень. Вони також здатні привернути увагу найвищих державних посадовців або громадськості на ряд прихованих загроз. Водночас, в останні роки дослідники дещо розширили список функцій епістемічних груп. Так, одним з їх найважливіших повноважень стало вважатися встановлення порядку денного. На думку Джона Келлі, професора Американського університету (Вашингтон), порядок денний розглядається як сукупність ідей, актуальних на даний момент і для даної групи (держави, суспільства) [14]. Від того, які з них будуть обрані або, навпаки, відфільтровані, може залежати подальший розвиток соціуму як такого. Однак існування парадоксу «інформаційного перенасичення» значно ускладнює адекватний вибір таких ідей з боку осіб, що приймають рішення. Тому ті структури, які отримують можливість контролювати цей процес, – а серед них, безумовно, і епістемічні спільноти, – здобуватимуть вагомий, потужний важел впливу на політичну, економічну, культурну та інші сфери.

201

Підкреслимо і ту обставину, що епістемічні групи почали відігравати важливу роль й у царині міжнародних відносин. Звернення до існуючих неформальних контактів авторитетних вчених, а також встановлення і розвиток нових наукових зв'язків, стали суттєвим чинником для формування так званої «дипломатії другого треку» (Track II diplomacy), або ж «експертної дипломатії». На відміну від традиційних, жорстко регламентованих форм міждержавного спілкування, експертна дипломатія здатна сприяти врегулюванню конфліктів, що виникають між країнами із різним соціально-культурним та політичним базисом й іноді діаметрально протилежними поглядами на проблемну ситуацію.

Взірцем серйозного ставлення до потенціалу епістемічних груп у сфері міжнародних відносин виступає позиція Адміністрації Барака Обами. Так, турецький дослідник Гуліз Сутку звертає увагу на виступ президента США у Каїрі 2009 р. Тоді Обама відзначив осо-

бливу важливість встановлення співпраці між фахівцями зі США та науковцями із тих країн, з якими у американського керівництва існують напружені відносини, зокрема державами ісламського світу [17, с. 252].

У децю іншій площині розглядається роль епістемічних груп в Європейському Союзі. З одного боку, на тлі широкої дискусії про подолання елітарного, непрозорого характеру управлінських процесів в ЄС, епістемічні товариства розглядаються дослідниками як певний інструмент посилення безпосередньої участі громадян у публічній політиці. Такі структури, вважає О. Кіратлі, здатні ефективно подолати проблему «демократичного дефіциту» [15, с. 236]. Для цього вони вдаються до розлогого арсеналу методів: від порушення громадських дискусій у країнах-членах Союзу й актуалізації окремих суспільно-важливих проблем, і аж до безпосереднього впливу на політичних лідерів шляхом пропонування висококваліфікованих, науково обґрунтованих стратегій.

202

Разом із цим, на теренах ЄС епістемічні спільноти поволі перестають бути актором «зовнішнім», позасистемним. Наприклад, у середині дипломатичного корпусу сформувалася вузька група найвпливовіших, найбільш інформованих та досвідчених спеціалістів – Комітет постійних представників (Comité des représentants permanents, «Coreper»). І хоча це об'єднання складається із офіційних осіб передусім, послів провідних країн ЄС, як вважає авторитетний спеціаліст із питань Європейської безпеки М. Девіс Кросс, «Coreper» функціонально майже ідентичний епістемічним спільнотам. Приміром, Комітет формує порядок денний, здійснює безперервний моніторинг, пропонує аналітичний продукт, що втілюється у практичну площину шляхом ухвалення рішень Радою міністрів ЄС, виступає форумом для діалогу, майданчиком для обміну думками тощо [9, с. 227].

Отже, когнітивні можливості епістемічних товариств можуть стати ефективним інструментом при вирішенні цілого ряду суспільно важливих питань, а їх діяльність іноді є моделлю і для офіційних управлінських структур. Вони пропонують якісний аналітичний продукт, розширюють горизонти прийняття адекватних рішень. Водночас, вплив епістемічних груп, повнота і масштаб реалізації власного потенціалу, залежить, за словами відомого російського дослідника проблем «третього сектору» А. Макари-

чева, також від їх можливостей конвертувати інтелектуальний капітал у практичні рішення [3, с. 42].

На цьому шляху учасникам таких структур необхідно подолати цілий комплекс проблем. По-перше, слід мінімізувати суб'єктивні чинники, зокрема, вийти з рамок соціокультурного впливу, відкинувши «елітарний», «закритий» характер наукового пізнання; втриматися від спокуси розробки аналітичного продукту тільки з метою отримання визнання в академічних колах, кар'єрного просування тощо. І, по-друге, на думку професора О. Русакової, їм необхідно звернути увагу на залучення методів «м'якої сили», серед яких вона виокремлює такі спеціалізовані технології, як брендінг, медійний фреймінг, медіакультурний імпринтинг та інші компоненти бренд-іміджевої комунікації [4, с. 119].

Обсяги, характер і предмет наукових досліджень, а також методи втілення їх результатів, можуть суттєво відрізнитися залежно від специфіки структурування епістемічних спільнот. Вони, передусім, здатні об'єднуватися у кластери, які працюють на рівні окремого адміністративного чи географічного регіону або ж окремої держави, займаються розробкою суспільно значимих питань для своїх співгромадян. Епістемічні спільноти також можуть вийти і на міжнародний рівень, утворивши транснаціональні структури – горизонтально поєднані групи вчених із різних куточків планети («мережі мереж»). Такі групи, здебільшого, займаються проблемами, які потребують для свого вирішення значних інтелектуальних і фінансових ресурсів. Окрім цього, розвиток інформаційних технологій та соціальних мереж сприяв також появі так званих «онлайнових» епістемічних спільнот. Вони, за визначенням Ф. Детьенна і Ф. Барчелліні, являють собою нову форму співпраці віддалених спеціалістів, яка здійснюється за допомогою електронних засобів зв'язку, і зорієнтована на вирішення певного наукового завдання [10, с. 3511].

Останніми роками з'явилася також концепція об'єднаних епістемічних мереж (collaborative epistemic network). На даний момент вона слабо артикульована, але можна зробити припущення, що такі групи можуть являти собою глобальну мережу професіоналів із різних сфер, яка включає представників наукової еліти, урядових структур, недержавних організацій, бізнес-кіл тощо. До таких епістемічних спільнот іноді відносять діяльність

Всесвітнього економічного форуму у Давосі, в якому беруть участь найвпливовіші філософи, науковці, економісти, політики та громадські діячі з усього світу [14]. Часом до переліку таких груп включають Римський клуб, основним полем діяльності якого є форсайтне прогнозування глобального розвитку [5, с. 46].

Безпосередній вплив епістемічних спільнот на прийняття важливих рішень прослідковується у багатьох сферах суспільного життя. Сьогодні спеціалісти вирізняють близько десяти таких галузей, серед яких: проблеми міжнародної безпеки, демографія, макроекономіка, монетарна політика, кліматичні аномалії, захист довкілля, охорона дикої природи, рослинна генетика, інновації та перспективні технології, дослідження космосу тощо.

204 — Фахівці погоджуються із важливим, формуючим впливом епістемічних спільнот у дослідженнях зазначених сфер. Водночас, наукова діяльність у цих галузях не виступає прерогативою виключно епістемічних груп. Навпаки, в них приймають участь й інші численні актори. Серед них представники як офіційних органів – спеціалісти державних установ, академічні кола, розвідувальні відомства, так і незалежні гравці – «мозкові центри», представники ТНК та регіональних бізнес-кіл, консалтингові компанії, мас-медіа, латентні структури світової політики. Усіх їх об'єднує бажання отримати важелі впливу у певній сфері, матеріальні зиски, рідше – наукові інтереси. Епістемічні ж товариства відрізняються від них певного незаангажованістю, орієнтацією на отримання нових знань, структурною та фінансовою незалежністю. При цьому вони вдало «конкурують» із іншими формами інтелектуальної організації громадян, відіграють засадничу роль у сфері незалежної професійної аналітики.

Таким чином, епістемічні спільноти стають важливим і видимим актором у системах державного та суспільного управління. Вони являють собою національні та наднаціональні політико-академічні комплекси, здатні за допомогою проведення високоякісних, прогресивних досліджень, а також шляхом подальшого практичного втілення їх результатів, виступати інструментом управління ключовими політичними, економічними, гуманітарними процесами. Роль даних груп особливо зростає у моменти політичної невизначеності або кризи. У такі періоди вони здатні об'єктивно роз'яснити ситуацію, запропонувати варіанти розвитку подій, по-

передити осіб, які приймають стратегічні державні рішення, про можливі помилки. Епістемічні спільноти зазвичай не працюють «на замовлення»; навпаки, володіючи суб'єктивністю, вони здатні самостійно встановлювати і вирішувати найважливіші проблеми.

Особливо важливого значення можуть набути епістемічні товариства при розбудові Української держави. У складних умовах глибокої соціальної трансформації інтелектуальна еліта може стати провідником нових ідей і концепцій, автором докорінно нових засад суспільного розвитку, провідником об'єднання країни та визначення її місця у системі міжнародних відносин. Наразі, на цьому шляху чимало перешкод: фактичний вакуум у взаємодії влади та суспільства, низька цінність фундаментальних знань, замкнена, самообмежена система освіти, відсутність ринку політичної й економічної експертизи тощо. Водночас, досвід держав західної демократії, так само як і позитивні перетворення у країнах, що розвиваються, разом із певними напрацьованими розробками вітчизняної наукової школи, вселяють значний оптимізм при оцінюванні подальших перспектив України на цьому шляху.

205

Отже, критично налаштовані й саморефлексивні епістемічні товариства володіють значним потенціалом, аби вивести суспільство (за наявності політичної волі) на якісно новий щабель розвитку. Об'єднані спільними нормами, цінностями та вірою у важливість наукового пізнання, вони також можуть стати важливою сходинкою в реалізації мрії багатьох поколінь вчених, у тому числі й українських, – формуванні активної й відповідальної ноосфери.

Джерела та література:

1. Ивахненко Е. «Эпистемические объекты» в постсоциальных обществах знаний / Евгений Ивахненко // Информационное общество. – 2009. – № 1. – С. 34-41.
2. Кун Т. Структура научных революций / Томас Кун. – М.: АСТ, 2009. – 310 с.
3. Макарычев А. Проектные сети, трансферт знаний и идея «обучающегося региона» / Андрей Макарычев // Pro et Contra. – 2008. – Т. 8. – № 2. – С. 32-49.
4. Русакова О. Дискурс soft power во внешней политике // Вестник ЮрГУ. Серия: социально-гуманитарные науки. – 2012. – № 32. – С. 118-121.

5. Ячин С. От экспертных к эпистемическим сообществам: к трансформации институциональных рамок власти знания в современном мире / Сергей Ячин, Марианна Смирнова // Информационное общество. – 2012. – № 3. – С. 39-49.

6. About Pugwash, 2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.pugwash.org/about.htm>.

7. Adler E. The Emergence of Cooperation: National Epistemic Communities and the International Evolution of the Idea of Nuclear Arms Control / Emanuel Adler // International Organization. – 1992. – Vol. 46. – №. 1. – P. 101-145.

8. Candler G. Epistemic Community or Tower of Babel? Theoretical Diffusion in Public Administration / Gaylord Candler // The Australian Journal of Public Administration. – 2008. – Vol. 67. – № 3. – P. 294-306.

9. Davis Cross M. The Future of Democratic Corpse / Mai'a Davis Cross // The Diplomatic Corps as an Institution of International Society / Ed. Sharp P., Wiseman G. – NY: Palgrave-Macmillan, 2008. – P. 223-245.

206

— 10. Détienne F. Online Epistemic Communities: Theoretical and Methodological Directions for Understanding Knowledge Collaboration in New Digital Spaces / Françoise Détienne, Flore Barcellini, Michael Baker, Jean-Marie Burkhardt, Dominique Fréard // Work. – 2012. – № 41. – P. 3511-3518.

11. Foucault M. Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings, 1972–1977 / ed. Colin Gordon. – New York: Pantheon Books, 1980. – 288 p.

12. Haas P. Do Regimes Matter? Epistemic Communities and Mediterranean Pollution / Peter Haas // International Organization. – 1989. – Vol. 43. – № 3. – P. 377-403.

13. Haas P. Epistemic Communities and International Policy Coordination / Peter Haas // International Organization. – 1992. – Vol. 46. – №. 1. – p. 1-35.

14. Kelley J. The Agenda-Setting Power of Epistemic Communities in Public Diplomacy [Электронный ресурс] / John Kelley, 2014. – Режим доступа: <http://files.isanet.org/ConferenceArchive/70fc6659097b4731b3b0bfc11da89347.pdf>.

15. Kiratli O. Democratic Deficit Critiques and the Non-Role of Epistemic Communities in the European Union / Osman Kiratli

// International Journal of Humanities and Social Science. – 2013. – Vol. 3. – № 12. – P. 229-237.

16. Ruggie J. International Responses to Technology: Concepts and Trends / John Ruggie // International Organization. – 1975. – Vol. 39. – № 3. – P. 557-583.

17. Sutcu G. Evolution of Diplomacy and the Future of Epistemic Communities: Scientists as the Diplomats of the 21st Century / Guliz Sutcu // European Scientific Journal. –2012. –Vol. 8. – № 26. – P. 240-259.

18. Zuccala A. Modeling the Invisible College / Alesia Zuccala // Journal of the American Society for Information Science and Technology. – 2006. – Vol. 57. – № 2. – P. 152-168.